

Shanghaiin suomalaiset Siperian emigrantteja, seikkailijoita ja merimiehiä

Mikko Uola

Suomalaisten kontaktit Kiinaan ja yleensä Kaukoitään saivat alkunsa sen jälkeen, kun Ruotsiin oli vuonna 1731 perustettu Itä-Aasian kauppaseura. Tämä harjoitti parin vuosisadan ajan säännöllistä kauppaa Kiinan kanssa. Kauppaseuran laivat purjehtivat Kiinaan, ja 1700-luvulla niiden miehistöstä moni oli kotoisin Suomesta. Myös laivojen päällystöön ja Kantonissa sijainneen ruotsalaisen kauppaseman henkilöstöön kuului kauppaseuran toiminnan alkuvuosikymmeninä muutama suomalainen.

Tällaisten henkilöitten välityksellä Suomeen saatiin ensimmäiset maanmiesten omakohtaisiin havaintoihin perustuneet tiedot Kiinasta. Peter Johan Bladh toimi 1770- ja 80-luvuilla kauppaseuran Kantonin-aseman päällikkönä, ja Israel Reinius oli jo vuonna 1746 osallistunut kadettina Kiinan-matkalle. Reinius piti matkallaan päiväkirjaa julkaisten vuonna 1749 Turun akatemiassa ensimmäisen suomalaisen Kiinaa käsittelevän väitöskirjan ”An-

Mikko Uola, valt. tri. Kirjoitus perustuu hänen v. 1995 ilmestyneeseen tutkimukseensa ”Suomi ja keskuksen valtakunta. Suomen suhteet Kiinan tasavaltaan 1919–1949”.

märckningar samlade under en resa til China”. Bladh puolestaan ansioitui Kiinassa tekemiensä luonnontieteellisten havaintojen julkaisijana.

Vaikka jonkin verran suomalaisia muutti erityisesti 1800-luvulla Venäjän Kaukoitään, Kiinaan muuttajia ei Suomesta juuri löytenyt. Ne muutamat harvat suomalaiset, jotka Kiinassa kävivät tai siellä jonkin aikaa asuivatkin, olivat joko liikemiehiä tai laivoista Kiinan satamiin jääneitä merimiehiä taikka muita satunnaisia kulkijoita ja seikkailijoita. Heidän määränsä oli joka tapauksessa niin vähäinen, ettei siirtolaisuutta sen varsinaisessa merkityksessä Suomesta Kiinaan tunnettu. Suomalainen kaupparenkulkukaan ei Kiinan satamia juuri sivunnut. Kaukoitään purjehtineet harvalukuiset suomalaiset merimiehet olivatkin tavallisesti pestautuneet ulkomaisiin laivoihin.

Muutamat 1800-luvun loppupuolen lehtiartikkelit kertovat kuitenkin satunnaisista kontakteista Kiinaan. Melkoinen erikoisuus oli esimerkiksi hankasalmlainen maakauppias Matts Pietiläinen, joka jo 1860-luvulla kierteli Kiinassa. Samoin on ollut todellinen kosmopoliitti se nimikir-

jaimia H.B. käyttänyt suomalaisliikemies, joka 1870-luvulla teki kauppaa englantilaisten kanssa Kiinan rannikon satamakaupungeissa Amoyssa ja Foochowssa. Kun Kiinan pääkaupungissa Pekingissä ei vielä 1880-luvun alussa ollut yhtään kelloseppää, houkuteltiin Pietarissa toiminut suomalainen kelloseppä Jungqvist opiskelemaan kiinaa ja muuttamaan Pekingiin.

Myös muutamat Venäjän sotaväessä Kaukoitässä palvelleet suomalaiset joutuivat tekemisiin kiinalaisten kanssa. Eräät sotilaitten Suomessa julkaistut Kiinan-kuvaukset välittivät Suomeen eksoottista Kiina-kuvaa. Erityisesti venäläisessä eskaaderissa Kiinan vesillä vuosina 1861–62 purjehtinut kapteeniluutnantti Fredrik Oskar von Kraemer kirjoitti kokemuksistaan Suomen lehtiin. Tämä meriupseeri yleni sittemmin amiraaliksi ja nimitettiin Venäjän meriministeriksi. Edellä mainittujen satunnaisten Kiinan-kävijöitten ohella suomalaiset tutkimusmatkailijat rupesivat 1800-luvun lopulta lähtien tekemään tutkimusmatkoja Kaukoitään, ja muutamat heistä sivusivat myös Kiinaa.

Ensimmäinen tutkimusmatkansa Kiinan alueelle ulottanut

Tutkimusmatkailija C. G. Mannerheim (oikealla) Cuogongbaosin temppelissä, Lanzhoussa, varakuningas Shenin (etualalla) päivällisillä muiden länsimaisten ja kiinalaisten kutsuvieraiden seurassa 12.3.1908. (Kuva: kirjasta C. G. Mannerheimin valokuvia Aasianmatkalta 1906–1908. Keuruu 1990, s. 130 seuraava.)

suomalaistutkija oli kielitieteilijä G.J. Ramstedt, joka vuonna 1898 matkusti Mongoliaan tutkimaan mongolin kieltä, ja hänen matkansa ulottui myös Kiinan puolelle vuonna 1899. Ramstedt palasi Kiinan Sinkiangiin vuonna 1905 tutkimaan tunguusikieliä. Tämän jälkeenkin hän kävi kaksi kertaa Kiinan rajoilla: vuonna 1909 hän teki arkeologisia tutkimuksia Mongoliassa yhdessä Sakari Pälsin kanssa ja 1912 hän kävi samalla alucella kielitieteilijä Arvo Sotavallan kanssa. Maantieteilijä J.G. Granö puolestaan matkusti tutkimusmatkalle Kiinan luoteisosiin vuonna 1906.

Suomalaissyntyinen Venäjän armeijan eversti C.G. Mannerheim ei ollut varsinainen tutkimusmatkailija, kun hänet lähetettiin vuonna 1908 ratsastusmatkalle Kiinaan. Venäjän yleisesikunta halusi lähettämällä tiedustelijan alueelle saada selville, missä

määrin Kiinan keskushallitus oli onnistunut rajaseudulla vakiinnuttamaan vaikutusvaltaansa. Lisäksi Mannerheimin oli kerättävä sotilaallista ja tilastollista aineistoa, tarkistettava tiekarttoja sekä laadittava uusia. Hyvän naamion Venäjän yleisesikunnan määräyksestä tehdylle sotilaalliselle tiedustelulle tarjosi Mannerheimin värväytyminen suomalaiseksi tutkimusmatkailijaksi. Sotilaallisen tiedustelun ohella Mannerheim otti peitetehtävänsäkin niin vakavasti, että hänen matkansa tuloksena Kansallismuseoon kertyi mittava itämaisten esineitten kokoelma.

Olennaiseksi suomalaisten Kiina-tietämyksen lisääjäksi tuli 1900-luvun alusta lähtien suomalainen pakanalähetystyö. Suomen Lähetysseura perusti vuonna 1901 lähetysaseman Hunanin maakuntaan Keski-Kiinaan. Tämän aseman ansiosta Kiinaan syntyi ensimmäinen organisoitu

suomalainen yhdyskunta, jonka jäsenet välittivät Suomeen tietoa Kiinan oloista lähetysaseman perspektiivistä nähtynä.

Kansainvälinen Shanghai

Suomalaisten määrä Kiinassa lisääntyi Venäjän vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen. Monet Siperiassa asuneet suomalaiset pakenivat Venäjän sekasortoisia oloja Kiinaan. Muutamia merimiehiä oli maailmansodan takia jäänyt Kiinan satamiin, ja pakenipa keväällä 1918 joitakin punakaartilaisia Suomesta aina Kiinaan saakka. Joku yksittäinen suomalainen liikemieskin oli asettunut asumaan Kiinaan. Suurin osa Kiinan suomalaisista oli kuitenkin venäläisten kanssa avioituneitten suomalaisten perheenjäseniä, joilla oli Suomen kansalaisuus. Suomen konsuli kuvasi heitä 1930-luvulla sattuvasti

”suomea tai ruotsia taitamattomiksi slaavilaissyntyisiksi rouviksi ja heidän yhtä taitamattomiksi lapsikseen”.

Siperiasta tulleitten joukossa oli kuitenkin muutamia suomalaisia ammattimiehiäkin. Yksi heistä oli suutari Kalle Anttonen, joka yritti ensin elättää itseään oppimallaan ammatilla Kiinassa. Varsin pian kävi kuitenkin ilmi, etteivät paljasjalkaiset kiinalaiset juuri suutarinpalveluja tarvineet. Nekin jalkinekorjaustyöt, joita oli tarjolla, tehtiin kiinalaisten verstaissa niin halvalla, ettei suomalainen kyennyt alalla kilpailemaan. Anttonen päätyikin Suomen pääkonsulaatin vahtimestariksi, jossa tehtävässä hän toimi parinkymmenen vuoden ajan.

Käytännössä lähes kaikki Kiinan suomalaiset, lähetysaarnajia lukuun ottamatta, asuivat Kiinan suurimmassa kaupungissa Shanghaissa, joka oli maan liike-elämän keskus. Lisäksi Shanghai valtiossa oli varsin erikoinen. Se oli länsimaalaisten hallitsema kaupunki keskellä levotonta Kiinaa. Suurvallat ja niiden perässä monet pienemmätkin valtiot olivat nimittäin 1800-luvun puolivälistä lähtien hankkineet Shanghaista omia hallinnollisia alueitaan. Tämä oli tapahtunut painostamalla Kiinaa niin sotilaallisesti kuin taloudellisestikin. Kun laaja Kiina oli liian suuri alistettavaksi kokonaan siirtomaaksi, läntiset suurvallat tyytyivät ottamaan haltuunsa taloudellisesti merkittäviä alueita maan rannikolta.

Näitä ulkomaalaisten alueita ja kaupunginosia hallittiin ulkomaalaisten lakien mukaan. Suurvalloilla oli Shanghaissakin omaa

sotaväkeään ja poliisijoukkojaan, ja niin tuli, posti kuin monet muutkin taloudelliset toiminnot olivat ulkomaalaisten eivätkä kiinalaisten käsissä. Shanghai ei siis ollut virallisesti siirtoma, vaan Kiinan kanssa solmituin sopimuksin erikoisoikeuksia nauttiva territorio. Se jakaantui käytännössä niin sanottuun kansainväliseen alueeseen, ranskalaiseen alueeseen sekä japanilaiseen alueeseen. Kansainvälisen alueen hallinnasta vastasivat lähinnä englantilaiset ja amerikkalaiset.

Huolenpitoa kansalaisista

Itsenäistyneelle Suomelle oli tärkeää ulkomailla asuneista omista kansalaisista huolehtiminen. Tämä oli yhtenä keskeisenä syytä siihen, että Suomen hallitus päätti vuonna 1919 perustaa diplomaattiedustuston Kaukoitään. Tokioon ja Pekingiin akkreditoitun asiainhoitajan tuli pitää huolta Kaukoitässä asuvista suomalaisista, joitten olot tiedettiin varsin heikoiksi.

E erityisen kiusallista Suomen hallitukselle oli se, että niin Tokiossa kuin Pekingissäkin toimivat vielä tsaarin Venäjän lähetystöt Suomen etujen valvojina. Suomalaisten oli passinkin saadaksesen käännyttävä edelleen Venäjän konsulien puoleen, ja tällaista suomalaisten määrittelemistä käsitteellä ”Russian Finns” pidettiin luonnollisesti alentavana. Ongelmat eivät rajoittuneet ”ryssän passin” käyttämiseen, vaan suomalaisten toimeentulo Shanghaissa oli muutamaa menestyvää liikemiestä lukuun ottamatta varsin vaikeaa. Työnsaan-

timahdollisuudet olivat lähes olemattomat, ja niinpä useimmat Shanghai suomalaisista joutuivat tulemaan toimeen sosiaalivarojen varassa. Englantilaiset olivat perustaneet kaupunkiin työsiirtolan, jossa sepeliä hakkaamalla tai puita pilkkomalla sai yösijan ja aterian. Tämä oli monen Shanghaihin rahattomana ajautuneen suomalaisen pelastus.

Syksyllä 1919 Shanghai suomalaiset aktivoituivat perustamaan suomalaisen komitean, jonka antamalla todistuksilla korvattiin venäläiset passit. Komitea pyrki myös muulla tavoin auttamaan Kiinaan eksyneiden ja sieltä pois pyrkivien merimiesten ja muiden vastaavassa asemassa olevien Suomen kansalaisten auttamista. Komitean puheenjohtajaksi nimettiin Shanghaissa vaikuttanut menestyvä liikemies Edvard Lammin-Koskinen, jonka konttorista tuli komitean keskuspaikka.

Suomen ensimmäiseksi Kaukoitään-lähettilääksi nimettiin syksyllä 1919 Kiinassa tutkimusmatkailijana käynyt professori G.J. Ramstedt. Kun hän myöhäissyksyllä saapui Shanghaiin, hän saattoi todeta, etteivät kaupungin suomalaissiirtokunnan asiat todellakaan olleet hyvin. Hän tapasi kaupungissa kymmenkunta suomalaista, ja neljä suomalaista istui paraikaa vankilassa.

Tosiasiaa pelkästään Shanghaissa oli Suomen kansalaisia jo tuolloin useita kymmeniä. Tämä joukko kasvoi seuraavina vuosina, ja jos Kaukoitään suomalaiset olivat olleet kirjavaa joukkoa tätä ennenkin, eivät tulijatkaan välttämättä olleet mitään tavallisia perussuomalaisia.

Keskinäisiä ristiriitoja

Kun Kaukoidän lähettilään asemapaikkana oli Tokio, katsottiin Kiinassa asuneitten suomalaisten asioitten hoitamisen edellyttävän konsulin nimittämistä Shanghaihin. Suomen valtion pyrkiessä mahdollisuuksien mukaan säästämään konsulien kustannuksissa, ensimmäistä konsulinimitystä Kiinaan leimasi ennen muuta säästäväisyys. Halukkaaksi konsuliksi oli ilmoittautunut venäläistyneen suomalaisen kenraalin Georg Synnerbergin poika kapteeni Georg Synnerberg, joka oli viimeksi työskennellyt Kiinassa venäläisen pankin palveluksessa.

Kysymyksessä oli mies, joka ei osannut suomea lainkaan ja ruotsiakin huonosti, kuten asiainhoitaja Ramstedt todisti. Venäläismieliselle Synnerbergille annettiin kuitenkin lähetetyn konsulin muodollinen asema, kun hän lupautui hoitamaan tointa palkatta. Käytännössä hän ei konsulin tehtäviä juurikaan hoitanut, mihin vaikutti sekin, ettei Kiina ollut valmis hyväksymään Suomen konsulia ennen kuin maiden välisen tasa-arvoisuuden vahvistanut ystävyyssopimus olisi allekirjoitettu. Synnerberg jäi kuitenkin Shanghaihin liikemieheksi kuuluvan kaupungin suomalaisyhteisöön aina toiseen maailmansotaan saakka.

Toinen keskeinen Shanghaiin suomalaisessa koloniassa vaikuttanut henkilö oli maisteri ja pastori Hannes Sjöblom, joka oli vuosisadan alussa aloittanut suomalaisen lähetystyön Kiinassa. Hän oli suomentanut nimensä Keijolaksi ja siirtynyt Suomeen Kälviän kirkkoherraksi. Kaipuu Kiinaan vei kuitenkin voiton pa-

Christian Johannes (Hannes) Sjöblom (myöh. Keijola) oli Suomen Lähetysseuran kiinantyön uranuurtaja. Ensimmäinen lähetysasema perustettiin Jinshin kaupunkiin. Sjöblom toimi siellä asemanhoitajana 1902–1906. Toisella kaudellaan 1912–1915 hän toimi myös asemanhoitajana ja lähetysalan esimiehenä sekä pappisseminaarin opettajana. Sjöblom tunnettiin vilkkaana ja hilpeänä henkilönä, joka kiinankielentaitoisena saavutti nopeasti kiinalaisten luottamuksen ja ystävyuden. Muutamien kotimaassa vietettyjen vuosien jälkeen hän palasi Kiinaan ja toimi Shanghaiissa liikemiehenä.

Kuvassa Erland Sihvonen, joka toimi Hannes Sjöblomin työtoverina Kiinassa, sekä ensimmäisiä siellä kastettuja. (Kuva kirjasta *Itään ja etelään. Lähetysaarnaajat valokuvaajina 1890–1930*. Toim. Tuulikki Vilhunen ja Tuomo-Juhani Vuorenmaa. Suomen Lähetysseura. Helsinki 1995, s. 17.)

pillisista tehtävistä, ja kotimaassa vaikeuksiin joutunut Keijola palasi vuonna 1923 Shanghaihin ryhtyen kauppagenttina markkinoimaan suomalaisia tuotteita Kiinassa. Lähetystehtäviin ei Keijolalla enää ollut asiaa jouduttuaan Suomen Lähetysseuran kanssa ristiriitoihin elämäntapojensa vuoksi.

Synnerbergin jälkeen vuonna 1924 Suomen konsuliksi Shanghaiin lähetettiin kotimaassa huolinta-alalla toiminnut K.G. Wähämäki. Hän sai vuosikymmenen puolivälissä pääkonsulin ja vuo-

desta 1930 asiainhoitajan aseman. Vuonna 1926 Kiinan kanssa solmittu ystävyyssopimus poisti Suomen ja Kiinan välejä 1920-luvun alkupuolella rasittaneet tasa-arvo-ongelmat; Kiina nimittäin oli edellyttänyt kaikilta Euroopan uusilta valtioilta erityisiä *equality and reciprocity*-sopimuksia takaamaan sen, etteivät nämä valtiot suurvaltainta voin vaatisi erikoisoikeuksia Kiinassa.

Alkuvuodesta 1930 Shanghaihin siirtyi Suomen ilmavoimissa lentäjäupseerina palvellut kaptee-

ni Armas Anthoni, joka ilmoitti toimivansa Kaukoidässä puolustusministeriön ”puolivirallisena huomioitsijana”. Käytännössä Anthonin aseman virallisuusaste näyttää olleen varsin kyseenalainen. Hän oli yksi Kaukoitään ajautuneista, kotimaassa epäonnistuneista liikemiehistä, joka yritti harjoittaa sekalaista liiketoimintaa Shanghaissa pitäen samalla yhteyttä tuntemiinsa Suomen puolustushallinnon virkamiehiin.

Vaikka Anthoni oli matkustanut Kiinaan asiainhoitaja Wähämäen mukana, miesten välit menivät heti poikki. Tämän seurauksena Anthoni lähetti kantelukirjeitä Wähämäen toiminnasta kotimaahan. Kanteluja ei kuitenkaan otettu vakavasti ennen kuin ulkoministeriö sai helmikuussa 1931 Shanghain lähetystön varakonsulilta Eino Karilta draamatyönsä sähkeen: ”Asiainhoitajamme toiminta maallemme vaarallista, yhteistoimintamme mahdollon. Pikainen tutkimus välttämätön.” Seurasi syytöksiä ja vastasyytöksiä, eikä kaukana Suomessa ollut ulkoministeriö päässyt selville, mistä Shanghain suomalaisessa yhteisössä oikein oli kysymys. Ainoaksi mahdollisuudeksi jäi Tokion-lähettilään Georg Winckelmannin lähettäminen Shanghain tutkimaan asioitten todellista laitaa.

Suuri osa asiainhoitaja Wähämäkeä vastaan tehdyistä syytöksistä osoittautui aiheettomiksi. Hänen osoitettiin kuitenkin syyllistyneen siinä määrin taloudellisiin väärinkäytöksiin, että hänen oli erottava virastaan. Samoin kävi varakonsuli Karin. Wähämäki jäi kuitenkin Shanghain lii-

kemieheksi välittäen Kiinaan mm. italialaisia sotilaslentokoneita. Winckelmannin ulkoministeriölle lähettämä tarkastuskertomus vuodelta 1930 kuvaa ilmeisen sattuvasti tuolloista Shanghain suomalaisyhteisöstä:

Kuvatakseni sitten sitä suomalaista henkilöpiiriä, jonka keskuudessa herra Wähämäki täällä on seitsemättä vuotta elänyt ja vaikuttanut, en luule erehtyneeni siinä että erikoisesti Shanghain ilmapiiri, jossa viettelykset kaikkiin paheisiin ovat ehkä suuremmat kuin missään muualla, on lyönyt syvän leimansa myös useihin tšekäläisen suomalaisen kolonian jäseniin. Minun on valittava todettava, että kolonian tässä jutussa aktiivisesti esiintyneiden henkilöiden enemmistön moraalinen taso tuntuu hyvin alhaiselta. Herrojen Keijolan ja Anthonin vakavamielisissä piireissä täällä saavuttama maine ei myöskään puhu heidän puolestaan. Edellinenhän myös kuuluu Suomen oikeudenkäynnin historiasa surullisen kuuluisaan pohjanmaalaiseen pappissukuun ja hänen liikeasioissa täällä harjoittamansa menettelytavat liikkunevat, mikäli minulle arvovaltaiselta taholta on kerrottu, rikollisuuden rajamailloilla. Jälkimmäinen taas on huonolla elämällä ja täydellisesti osoittamalla kyvyttömyydellään ansaita elatuksensa sekä seurauksena tästä hankkimallaan raskaalla velkataakalla saattanut itsensä ja perheensä perikadon partaalle. Mitä taas herra Kariin tulee, uskon että hänellä olisi edellytyksiä toisessa ympäristössä kehittyä kunnan kansalaiseksi, mutta on hänkin täällä lopullisesti pilannut mai-

neensa juopottelevalla elämällä ja arvottomalla esiintymisellä juovuksissa ollessaan. Tähän herra Karin kehitykseen ei herra Wähämäki myöskään ole ollut syytön, koskapa hän alkuaikoina, sen sijaan että hän olisi valvonut ja hillinnyt Karin taipumuksia väkijuomien käyttöön, niitä hänen kanssaan yhdessä viljelemällä on antanut virikettä herra Karin tämänsuuntaisille taipumuksille. Herrat Askolin (kirjoituskoneiden korjaaja) ja Varpula (pianojen ja urkuharmoonien tekijä) taas tekevät selvinä ollessaan rehdin vaikutuksen, mutta ovat hekin hyvin alttiita juopottelulle niin ettei esim. herra Askolinia ole voitu edes kuulustelua varten selvänä tavata.

Suomen pääkonsulin tehtävää Shanghaissa hoiti väliaikaisesti Tokion lähetystön avustaja Helge von Knorring vuosina 1930–31. Vuodesta 1932 pääkonsulaatti oli varakonsuleitten hoidossa, ja varakonsuleina toimivat Aksel Salminen 1931–34 sekä Ville Niskanen vuodesta 1934. Vuonna 1937 Shanghain-konsuli sai jälleen pääkonsulin ja asiainhoitajan aseman. Ville Niskasena jätettyä asiainhoitajan tehtävät vuonna 1939 vt. asiainhoitajaksi Shanghainiin lähetettiin aikaisemmin Australiassa Suomen konsulina toiminut Harald Tanner. Hän oli Shanghaissa maailmansodan päättymiseen saakka.

Pakomatkalaisia ja merimiehiä

Kun Shanghai oli avoin kaupunki kenen tahansa tulla ja mennä,

sinne kerääntyi monista maista hyvin sekalaista väkeä. Monille oli yhteisenä piirteenä se, että he olivat päätyneet Shanghaihin paetessaan jotain aikaisempaan elämäänsä liittyvää. Näin oli ollut jo liikemies Erland Lammin-Koskisenkin laita. Hän oli joutunut lähtemään Suomesta velkajansa pakoon ennen ensimmäistä maailmansotaa. Niin edellä mainitut Keijola kuin Anthonikin olivat Shanghaiissa lähinnä pako-matkalla. Samoin oli laita 1930-luvun lopulla Shanghaihin siirtyneen tuomari Francis Theodor Bruunin laita. Hän oli toiminut kuuluisan pietarilaisen Fabergén kultaseppäsuvun pesänselviittäjänä, mutta oli jättänyt selvityksen puoliteihen ja siirtynyt varakkaina miehenä Shanghaihin hiili-kauppiaksi.

Edellä mainittujen ohella Shanghaiissa tavattiin vuosien varrella myös muita suomalaisia originelleja. Yksi 1920-luvun erityispersoonallisuuksista oli merikapteeni Walter Heikel, joka oli aikaisemmin vaikuttanut mm. Vladivostokissa ja toiminut jonkin aikaa Suomen konsulina Belgradissa. Ulkoministeriö epäili Heikeliä Tsekan (NL:n sotilaallinen suojelupoliisi) asiamieheksi antaen tämänmukaiset ohjeet Shanghaiin-edustustolle.

Shanghaiin värikkäisiin suomalaisiin lukeutui myös Mantsurian keisariksi kutsuttu aatelismies kaivosinsinööri O.L. Granfelt. Hän oli pitkään etsinyt kultaa ja

muita arvometalleja Mantsurias-ta, mutta oli 1930-luvun lopulla japanilaismiehityksen myötä joutunut lopettamaan prospektteerauksensa ja siirtymään Shanghaihin.

Suurin osa Shanghaiin suomalaisista oli kuitenkin edellämainittuja värittömämpiä maailmanmatkaajia. Näiden suomalaisten asema vaikeutui erityisesti toisen maailmansodan syttyttyä. Kiinaan jäi paljon suomalaisia merimiehiä mm. siksi, että juuri ennen jatkosodan syttymistä Suomesta oli avattu suora laivalinja Kaukoitään. Kun linjan avannut ms Tornator ei sodan johdosta voinut palata Suomeen, sen miehistö joutui jäämään Kiinaan. Samalla tavoin kävi Kaukoidän vesillä olleen suomalaisen ss Tildan miehistölle.

Tämän lisäksi Shanghaihin kerättiin kaikista Kaukoidän vesillä purjehtineista liittoutuneitten laivoista sodan johdosta irtisanotut suomalaiset merimiehet. Koska pääsy Shanghaihin oli edelleen mahdollista ilman viisumia tai muita papereita, suomalaisia toimitettiin kaupunkiin aina Intiasta saakka. Vuonna 1942 Shanghaiissa oli pääkonsulaatin huollettavana 52 suomalaista merimiestä. Vaikka pääkonsulaatti pyrki avustamaan Kiinaan jääneitä merimiehiä, heidän olonsa muodostui melko kurjaksi. Avustukset olivat niukat, ja työnsaantimahdollisuuksia ei juuri ollut. Merimiehet tekivät kerran kapi-

nankin linnoittautumalla pääkonsulaattiin. Heidän sieltä poistamiseksi tarvittiin paikallisen poliisin apua.

Lopulta vuonna 1944 japanilaiset järjestivät suomalaismerimiehille työtä Mantsurian rautatietyömailla. Muutamat lähtivätkin Shanghaiista tarjotulle työmaalle. Siellä olosuhteet olivat kuitenkin niin ankarat, että työmaalle lähteneet jo ennestäänkin heikkokuntoiset miehet menetyivät lähes viimeiseen mieheen.

Shanghaihin jääneet suomalaismerimiehet saattoivat palata kotimaahan vasta toisen maailmansodan päätyttyä. Kaupungissa olleista liikemiehistä jotkut pelastautuivat sodan jälkeen sekasortoisiksi käyneistä oloista brittiläiseen Hongkongiin tai Yhdysvaltoihin. Kaikkia ei kuitenkaan onnistunut. Esimerkiksi Hannes Keijola ei milloinkaan onnistunut liiketoimillaan saamaan kokoon niin paljon varoja, että hän olisi voinut toteuttaa haaveensa kotimaahan paluusta. Hän kuoli kurjissa oloissa japanilaisten miehittämässä Shanghaiissa joulukuussa 1944.

Suomalainen lähetystyö oli jatkunut Kiinassa sodasta ja vaikeista oloista huolimatta. Lähetystyö jouduttiin lopettamaan vasta kommunistien otettua Kiinassa vallan 1940-luvun lopulla. Viimeiset suomalaislähetysaarnajat palasivat kotimaahansa 1950-luvun alussa.